

A megújult szociálpszichológiáról: Attitűd, érték, nézet régi-új megvilágításban

*Hunyady György: Oktatás és szociálpszichológia –
személyes áttekintés fél évszázadról*

Már a könyv címe is meglepő, hiszen a szociálpszichológia nemzetközileg is elismert tudósa, Hunyady György az *Oktatás és szociálpszichológia...* címet adta, az *Oktatás és Társadalom Új* sorozatban a Gondolat Kiadónál megjelent legújabb könyvének. Így azonnal felmerülhet az olvasóban a kérdés: vajon valóban az oktatást helyezi elsődlegesen előtérbe a mű? És valóban, akár az új könyve, akár a szerző több mint fél évszázados elméleti kutatói, szervező, szakértői, felsőoktatási, akadémikusi tevékenységének pusztá elővételezése is azt bizonyítja, hogy az oktatás fejlődését, fejlesztését implicit vagy explicit módon szolgálta a szociálpszichológia megújítója. Több mint 50 év távlatából a jelenbe vezető út során minden egyes pozíciójában Hunyady György a megújulás, az újrateremtés motorja volt a szociálpszichológiában, s hatása átgyűrűzött a neveléstudományba, hol a tanulókép, hol a felsőoktatás, hol pedig a pedagógusképzés területén. Az út azonban korántsem volt sima, erről számol be a monográfia négy fejezete értekezéseiben, empirikus vizsgálatain keresztül.

A szociálpszichológia alvó helyzetéből az ébredést bizonyítja az az 1967-ben lefolytatott vizsgálat, mely egy gimnáziumi osztály szerkezetének, továbbá a tanulók társadalmi nézeteinek eszmei, gondolati közelségének és távolságának, látens ideológiai viszonylatainak komplex feltárására irányult. A vizsgálat egyik jelentős eredményeként a diákok nézetei és a társas

hatékonyság árnyalt megjelenésére hívta fel a figyelmet, minthogy az egyes tanulói nézetek nem mindig és mindenképp határozták meg az azonos csoportba tartozást, rámutatva, hogy a nézetek tekintetében nem egységesek, homogének a csoportok, közösségek, sokkal inkább autonóm individuumokból állnak. Ezt a fontos megállapítást csak jóval később Ancsel Éva veti fel, aki előadásaiban sokszor hangsúlyozta, hogy az egyén nem veszi el egyéniségét a csoportban, közösségben, sokkal inkább személyiségével gazdagítja azt úgy, hogy közben önmaga is gazdagodik.

A további egymásra épülő, egymásból következő, kiszélesedő négy empirikus kutatás egyre nagyobb és differenciált mintával, egyre árnyaltabb kutatómetodológiával, elsősorban, ám nem kizárólagosan a kognitív szociálpszichológia tárgykörében a diákok nézeteiben bekövetkező változások feltárására, a tudat, a rejtett társadalmi elméletek, a sztereotípiák feltárására irányult. E kutatások tárgya nem csupán magyarországi relációban új, de nemzetközi téren is. Nagy jelentősége e vizsgálatoknak a tanulók különböző értékorientációinak eddig nem kutatott nemzetközi látótere. Végezetül a 2015-ös, négy felsőoktatási intézményre kiterjedő vizsgálat a különböző értékreferenciákra irányult, a bolognai képzésre vonatkoztatva. Érdekes, árnyalt eredmények születtek a vizsgálat során, ugyanis a BA képzésben részt vevő hallgatók derültebbek voltak a tanulmányaikat illetően,

ám egyben rendszerkritikusabbak is, mint az egységes képzésben részt vevők.

A könyvben bemutatott empirikus kutatások általában az elméleti felvetésekre adott válaszok hátterét, alapjait, megerősítését szolgálták, egyben mintát, modellt nyújtva a gyakorlat jobb megismeréséhez is. Mindezen kutatói gondolkodási folyamaton belül született *javaslatok* egyértelműen az oktatás megjavítását szolgálták, így az oktatás tartalmáról, a művelődési terület kibővítéséről, a hiányok pótlásáról szóltak, az ember és a társadalom egységének szellemében. A megoldások keresése közben a szerző Kornis Gyulát idézi meg mint első pedagógiai vizsgálódásának főszereplőjét. Kognitív kutatásai során sem feledkezik meg az író az affekcióról, sőt az iskolai oktatásban is nagy szerepet szán az érzelmeknek, hangsúlyozva, hogy a megismerésben is óriási jelentőségük van, sőt az énrre vonatkozó információk is érzelmekkel átszőttek. Tudjuk, hogy az érzelmek a motiváció kísérőjelenségei, de gyakran meg is előzhetik azt, sőt akár a kognitív folyamatokat is, így pedagógiai szerepük elvitathatatlan.

Miután kiemelten fontos az iskolákban a pszichológusok jelenléte, így Hunyady professzor kezdeményezi is az iskolapszichológiai hálózatot, s maga is kulcsszerepet játszik az iskolapszichológusi tevékenység cél- és feladatrendszerének kidolgozásában. A tehetség kibontakoztatásához is új felvetése van, mégpedig a kontraszelekció leküzdéséhez kapcsolódóan, illetve a szociális facilitáció kérdésében. Szívesen olvastunk volna még a tehetség felismerésének nehézségeiről az iskolai gyakorlatban, éppen a pedagógusok téves nézetei okán, illetve a tehetségek fejlesztésének pszichológiailag is indokolt formáinak lehetőségéről.

A pedagógusképzés megújításának kísérleti keretein belül foglalkozik a szerző a bolognai rendszerű képzés bevezetésével az ELTE-n, mely egy feszültségekkel terhelt, többszintű, többoldalú, többszereplős folyamatot tükrözött. Mint minden felülről irányított s kellően nem előkészített, az adott tereptől rendszeridegen elképzelés,

úgy ez is nyílt vagy burkolt ellenállást, „lobbiharcot” váltott ki. A megújulás koordinátora maga a szerző, miközben e folyamat tele volt meg nem értéssel, számos buktatóval, ellenállással, így a megoldások is felemások lehettek csak. Úgyszintén hasonlóan jellemezhető e folyamat a többi hazai felsőoktatási intézményben is. A bolognai rendszer elő-, majd utóbíráta nemzetközi szinten is megjelent. Például a bécsi egyetem neves professzora, Konrad Paul Liessmann (2016, 2017) e témakörben megjelent két könyvének elemzéseit meglepően epés kritikai felhang, vitriolos élű bírálat jellemzi. A kidolgozott ELTE-modell magára maradt, áldozat lett, érdekharcolok halványították el az amúgy vonzó célt. Mindemellett számos értékes hozadéka volt magának a törekvésnek, mindenekelőtt Hunyady György vezetői, innovatív egyéniségének köszönhetően, az ELTE sajátos problémáinak kezelésében, s azokon való „úrrá levésben”. Ezért is csödről beszélni, ahogy ezt könyvében a szerző teszi, egyszerűen irreleváns. Magának a folyamatnak az eredményei között ezért is meg kell említeni az ELTE PPK mint önálló kar létrejöttét 2003-ban, immár húsz éve, a közös szakmai gondolkodást, s a felmerülő problémák kreatív megoldására való törekvést, s a tanulságok közös, értékelő levonását.

Az oktatásfejlesztés makrostruktúrájához kapcsolódó társadalomtudományos megközelítésnél bár a szerző leszögezi, hogy az akadémiai szféra és az oktatásügy kapcsolatát az egymásra utaltság jellemzi, mi mégis úgy látjuk, hogy e kapcsolatra sokkal inkább az egyoldalúság a jellemző. Nincs adekvát fórum, nincs a neveléstudománynak akadémikusa, valódi akadémiai képviselője az oktatásügy, a nevelés, az iskola problematikáinak tudományos szintű elemzésére, a megoldások szakszerű keresésére. Hiányában mód sincs a neveléstudománynak akadémiai önálló jelenlétre, annak ellenére sem, hogy maga a pedagógia a teológia, a filozófia után önálló tudománnyá válásának procedúrájával megelőzte az öt követő pszichológiát, illetve illetve további jó néhány diszciplinát. Az pedig, hogy önálló neveléstudományi

akadémiai kutató intézete sincs, mélységesen lesújtó. Mindennek következménye a neveléstudomány súlyának fokozatos csökkenése, már-már tudományos mivoltának kétségbe vonása. Mindez erőteljesen rávetül az iskolai praxisra, egyáltalán az iskolaügy presztízsére.

A könyv utolsó szegmensében kitér a „nemzetnevelés”, a tudomány és a felsőoktatás nemzetközi relációjára. Úgy véljük, hogy maga a tudomány nem csupán nemzeti, sokkal inkább nemzetközi szférájú, s a magyar felsőoktatás is e nemzetköziesítésére törekszik. Mindennek tükröződnie szükséges a tudományos produktumok minőségében is, így az angol nyelv általános használatában s a hazai publikációk nemzetközi megítélésében, nemzetközi beágyazottságában. Magas a mérce, ám a megfelelés kellő felkészítéssel, felkészüléssel teljesíthető; kétségtelen, itt az egyes doktori iskolák szerepe óriási. A könyv rendkívül fontos tudományos produktum. A több mint 50 év távlatából (1967–2023) felidézett 19 saját publikáció (könyv, könyvfejezet, tanulmány, referátum, cikk) újraolvasása rendkívül tanulságos, történelmi perspektívából tekintve is időtálló, tudományos megállapításai a mai napig érvényesek.

Az empirikus kutatások felidézése alapján megállapítható, hogy az idősíkok, a mából a múltra visszatekintés egybeolvad, úgy is, hogy a jelen problémái, ha jól meggondoljuk, a múltban gyökereznek, s a megoldásukra csak törekedhetünk a jelenben, azaz a történelem a jövő tudománya is (Leduc, 2006. 18.). Mindezek után állítható, hogy a múlt az idő múlásával támad, elő-előtörve hat (Assmann, 1999).

A mű tükrözi a szerző szakmai életútjának személyes meg- és átélését, melyre

utólagos reflektálást is nyújt. A könyv szorosán vett szakmai mondandója mögött fel-feltűnik a családi inspiráció is. A munka a folyamatos önvizsgálathoz, az egyoldalúan ítélkező, leszűkítő, politikailag, ideológiailag befolyásolt vélemények elkerüléséhez is modellt nyújt. Hunyady professzor kutatásai a szociálpszichológia és a neveléstudomány több mint 50 éves történetének fontos egyéni kutatói produktumai, melyek arra készíthetik az olvasót, hogy a bemutatottakat továbbgondolva, további kapacitásokat keressen az említett korszakban, akár saját kutatói múltjából, akár nemzetközi vagy hazai területen folyt empirikus vizsgálatokból. Mindenesetre a könyvben olvasott empirikus vizsgálatok is sarokkövet, összehasonlítási alapot nyújthatnak a múlt eredményeinek feltárásához. Azt is tudjuk, hogy a ma még élők, az „átélők”, e korszak történéseiben aktívak, vagy passzív szemlélők voltak, emlékképeik is töredezetek, és mélységesen szubjektívek, ám náluk is „kollektív identitásról” beszélhetünk. Ők ugyanis egy bizonyos korról, a közös emlékezésben, emlékekben, tudásban többé-kevésbé azonos módon osztoznak (Gyáni, 2000). A szerző gondolatisága, szép tudományos stílusa mintaadó, történetmesélése számukra is lenyűgöző tudományos élményt jelenthet. A könyv olvasását jó szívvel ajánljuk minden pszichológia, pedagógia iránt érdeklődő, elmélettel és gyakorlattal foglalkozónak.

Hunyady, Gy. (2023). *Oktatás és szociálpszichológia – személyes áttekintés fél évszázadról*. Gondolat Kiadó.

Réthy Endréné

Kodolányi János Egyetem

Irodalom

Assmann, J. (1999). *A kulturális emlékezet*. Atlantisz Könyvkiadó.

Gyáni Gábor (2000). *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó.

Leduc, J. (2006). *A történések és az idő*. Kalligram Kiadó.

Liessmann, K.P. (2016). *Theorie der Umbildung*. Piper Verlag.

Liessmann, K.P. (2017). *Geiststunde: Die Praxis der Umbildung eine Streitschrift*. Piper Verlag.